

Program: PHARE 2005
Internet: www.stina.hr
Small projects programme

UČIMO ZA EUROPU

Elektronski bilten za medijsku podršku europskim integracijam

institut
STINE

4. POTREBNA SU NAM EUROPSKA ISKUSTVA

Intervju s **Ljiljankom Mitoš Svoboda**, urednicom neovisnog medija za okoliš **ALERT** i članicom Radne grupe za screening za poglavlje Okoliš u sastavu Pregovaračkog tima za priključenje EU

Intervju vodio: Antun Brađašević

P: U studenom ove godine u javnim glasilima u Hrvatskoj objavljeno je „Izvješće Europske komisije o napretku Hrvatske za 2007.-poglavlje 27 –okoliš“. Uz ostalo ističe se da je postignut napredak posebno u područjima takozvanog horizontalnog zakonodavstva, i preporučuje se jačanje administrativnih sposobnosti i povećanje broja zaposlenika na poslovima zaštite okoliša. Izvješće je posebno obrađivalo područja: kakvoće zraka, gospodarenje otpadom, vode, zaštite prirode, nadzore industrijskih onečišćenja i upravljanja rizicima, kemikalija i genetski modificiranih organizama te buke. S obzirom da ste i osobno bili u uključeni u EU pregovorima za okoliš (kao predstavnik NVO-a u radnoj grupi pregovarača za okoliš), kako ocjenjujete to Izvješće. Što izdvajate kao posebno značajno? Zašto je EU uopće stalo do toga da se u Hrvatskoj „uvede temeljitog reda“ u ovoj oblasti?

O: - Krivo je javnosti govoriti kako je EU „stalo da u Hrvatskoj uvede reda“, nego objasniti obrnuto: građanima Hrvatske je stalo da uvedemo reda u domovini, saniramo štete i očite posljedice izazvane ratnim zagađenjem, napadom predatorskog kapitalizma na naše prirodne resurse, osiromašenjem stanovništva, padom kvalitete življenja, a posebno posljedice mentalnog zagađenja koje je oštetilo stanje društva u kojem trenutno živimo. Zato Hrvatska hitno treba Evropsku uniju i njeno veliko iskustvo u saniranju posljedica uništavanja okoliša, kojeg je forsiranim industrijsko-tehnološkim razvojem sama prouzročila. Dakle, trebamo i njene uhodane i provjerene zakone, propise i pravila ponašanja, kako bi se što lakše vratili na razinu s koje smo „skliznuli“: država bogata

prirodnim resursima, zdravog okoliša u kojem žive zdravi i sretni ljudi, čuvajući prirodna bogatstva od uništavanja.

Izveštaj EU komisije za 2007-Poglavlje Okoliš je dio administrativnog posla kojeg pojedini uredi EU komisije redovno obavljaju, analizirajući i uspoređujući s prethodnima one usmene i pismene izvještaje koje iz Hrvatske stižu u EU komisiju. Taj dokument služi svima u Hrvatskoj, nazovimo ga „ogledalom“ našeg stanja i dosadašnjih rezultata rada na provedbi zakonodavstva i funkcioniranju sustava zaštite okoliša. Ovaj zadnji Izveštaj trebamo prihvatiti kao smjernice za dalji rad, upute i savjet što moramo ubrzati, promijeniti, popraviti. Tome je i namijenjen.

Izveštaj EU komisije je realan, ni dobar ni loš. Upućuje nas da svi moramo nastaviti raditi zasukanih rukava, od državnih institucija, preko nevladinog i gospodarskog sektora, medija, do pojedinaca, građana. S moje točke gledišta, ono što je važno u Izvešču, a nije izazvalo pozornost, jest upućivanje na probleme koji se tiču usklađivanja propisa i rada unutar sektora vodnog blaga. Naime, Hrvatske vode, koje trebaju uskladiti svoje „gospodarenje“ vodnim bogatstvom sa EU direktivom o vodama, moraju veći naglasak staviti na očuvanje i zaštitu voda u Hrvatskoj, a manje „gospodariti“ ovim nacionalnim i prirodnim blagom.

MIJENJATI NAČIN ŽIVOTA U KORIST OKOLIŠA

P: Ako bismo ovo zadnje Izvešće komparirali sa situacijom od prije godinu dana kada je Radna grupa za poglavlje 27-Okoliš, započela takozvani dubinski pregled (usklađivanje i transponiranje EU direktiva o okolišu u hrvatsko zakonodavstvo), što se dogodilo? Koji su to i kakvi zakoni u Hrvatskoj doneseni, da bi ova zadnja ocjena Europske komisije bila bitno povoljnija u odnosu na prethodne? Iz nadležnog Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva (MZOPUG) posebno su ponosni na Zakon koji je stupio na snagu upravo početkom mjeseca studenog ove godine i na egzaktne brojke (primjer s prikupljanjem PET ambalaže, starih automobila, automobilskih kuma, akumulatora, baterija, te projekt sanacije i izgradnje novih komunalnih odlagališta, itd.). Može li se tu govoriti o nekim prioritetnijim ili manje važnim segmentima, kada je riječ o kompleksnom pojmu kakav je okoliš?

O:- Hrvatska je u posljednje tri godine usvojila više stotina zakonskih i podzakonskih propisa za područje očuvanja prirode (jednu strategiju, 25 zakona, četrdesetak pravilnika, više od 30 uredbi) i zaštite okoliša (1 strategiju, 7 zakona i više od 150 pravilnika i uredbi), te se obvezala za provedbu oko 100 EU direktiva i međunarodnih konvencija i protokola.

Godinu i pol dana od popularnog „screeninga“ i nije neki vremenski period. Ali u području politike zaštite okoliša u Hrvatskoj, to je bilo jedno zaista burno razdoblje.

Hrvatska je uspjela uskladiti svoje propise sa većinom EU direktiva, (koje imaju jačinu naredbe), ratificirala je Aarhusku konvenciju i Kyoto. Sabor je usvojio novi Zakon o zaštiti okoliša i Zakon o prostornom uređenju i gradnji, stavljeni su promet dvadesetak pravilnika koji obuhvaćaju gospodarenje otpadom, prikupljeno preko milijardu i pol boca od pića, i staklenih i plastičnih. Ministarstvo zaštite okoliša "zavrtjelo" je posao na prikupljanju, zbrinjavanju i reciklaži korisnog otpada. Na tim poslovima od otpadnih ulja

do gume i plastike, zavrtjela se proizvodnja u kojoj je 2.700 ljudi našlo nova radna mjesta, sanirane su najproblematičnije deponije po Hrvatskoj.

Organizirano je mnogo seminara, obrazovnih radnih sastanaka sa gospodarskim sektorom, animirane su škole da pokrenu vannastavne aktivnosti kako bi odgoj mladih za brigu o okolišu bio kvalitetniji. Ustvari, mnogo je toga učinjeno, između ostaloga je važno da su se ministarstva i državne institucije otvorile za javnost, zajedno sa Agencijom za zaštitu okoliša, te su počele sa svakodnevnim obnavljanjem svojih web stranica, priopćenjima i sličnim načinima informirati građane o aktualnim zbivanjima i događanjima iz područja svoga rada.

Što se tiče Zakona o otpadu i Pravilnika o ambalaži, on nije prioritetan niti je najvažniji, nego su njega prvi prihvatili građani. Prisjetimo se kako smo svi bez zadržke odjednom počeli sakupljati plastične boce i vraćati ih u dućane. Djelomično je pozitivnu ulogu odigralo i onih 0.50 lipa po vraćenoj boci, ali najjaču ulogu u uspjehu ovog Pravilnika su ipak imale višegodišnje i već pomalo zamorne akcije protiv bacanja PET ambalaže, koje su organizirale ekološke udruge. Ipak su te kampanje, poput one poznate „piramide od PET-a“ na riječkom korzu, 2000.godine, pa kasnije i u Zagrebu, te grozne slike brda plastičnih boca po deponijama, uzrokovale da ljudi odmah prihvate pravilnik.

To se može usporediti sa dugogodišnjim apeliranjem za sakupljanje starog papira. Danas ga više nitko ne baca, niti se posebno spominje potreba njegovog sakupljanja, jer su to ljudi prihvatili kao pravilo.

I sakupljanje ostalog otpada ide normalnim tijekom, jer, ipak je zagušenost smećem koje sami proizvodimo, naš najveći problem. Dakle, sasvim je logično da su pravilnici i Zakon o otpadu prvi naišli na najbolji odaziv i primjenu.

Nažalost, da bi se prihvatile promjene u našem odnosu prema ostalim sastavnicama okoliša, kao što prirodni resursi, posebno vode i šume, energetske izvori, tlo, zrak, treba još mnogo učenja. Učiti se mijenjati način života u korist okoliša i prirode je spor i težak proces kojeg najteže prihvaća gospodarski sektor, industrija, proizvodnja ali i trgovačko-uvozne tvrtke.

ZAŠTITA OKOLIŠA OTVARA NOVA RADNA MJESTA

P: Ako se vratimo na početak priče, prije nego je donesena politička odluka o priključenju Hrvatske u EU kao opće prihvaćenom nacionalnom cilju, kakva je bila situacija u Hrvatskoj kada je riječ o okolišu? Imamo dojam da je u nedostatku prave zakonske regulative vladala poprilična anarhija, što su koristili oni koji su nekažnjeno devastirali okoliš, pa i stjecali bogatstva koristeći te zakonske rupe. I tada su novinari, akcije Zelenih i aktivisti za zaštitu dizali svoj glas u raznim slučajevima od Primorja preko Like do Slavonije, no institucionalna potpora bila je slaba. Kakvo je trenutno stanje gledano sa stanovišta građanskog društva (a ne oficijelnih državnih institucija)?

O:- Za nas u Hrvatskoj još je uvijek važno naglašavati da nemamo tradiciju sustavne brige o zaštiti okoliša, ni tradiciju civilne scene, ali ni politike, jer smo mi vrlo mlada država, „17 nam je godina tek“. Nakon Domovinskog rata, koncentracija hrvatske državne, političke i civilne, ali i međunarodne brige, bila je usmjerena na obnovu,

prognanike i izbjeglice, socijalnu problematiku, uspostavljanje funkcioniranja gotovo svih sustava potrebnih jednoj državi za opstanak i postojanje.

Zaštiti okoliša nije bilo mjesta nigdje, premda se pokušavalo već 1994.godine uspostavljanjem „ministarstva“, tj. Državne uprave za zaštitu prirode i okoliša, sa uvažanim sociologom dr. Ivanom Cifrićem kao odgovornim.

Kasnije je došao dr. Ante Kutle, koji je nakon odlaska preuzeo vodstvo udruge „Lijepa naša“.

Postepeno se od 1995. Godine formiraju i ekološke udruge. No to su bili pionirski pokušaji kopiranja zapadnjačke ekološke civilne slike „misi globalno, djeluj lokalno“.

Dakako, da je vladao kaos: u zakonskim propisima zaostalim iz Jugoslavije, u mozgovima ljudi, u društvenoj svijesti.

U tom razdoblju i razotkrivaju se i najveće štete u okolišu, od kojih neke i dandanas saniramo: stare tehnologije, industrijski pogoni oštećeni u ratu, gomile smeća, zagađene rijeke, posječene šume, pobijena divljač, pokradeno prirodno i kulturno blago.

Kako se povećavao broj ekoloških problema, ali i utjecaj međunarodnih organizacija i fondacija koje su u Hrvatsku ušle tijekom i na kraju rata, množile su se i udruge-onako: dobar glas se daleko čuje. Svi smo bili strogo opredijeljeni da treba nešto poduzeti.

Tadašnje vlasti i institucije, ne samo da nisu imale sluha za okoliš, nego uopće nisu razumjele o čemu se radi, šta je to zaštita okoliša, tako da su mnoge kampanje namijenjene sudjelovanju javnosti, označavane kao „protudržavne“, a ekološki aktivisti „neprijateljski nastrojenima“. Bila je to ozbiljna situacija: od javnog i medijskog prozivanja ekoloških udruga „zelenim vragovima“, u 1999.g., pa sve do 2003.godine kada su se „zeleni“ oglasili protiv potpore Hrvatske ratu SAD u Iraku.

Tada je američki The Washington Times objavio tekst protiv svih nas, navodeći imena Zelene Akcije i Osječkih Zelenih kao primjere „neprijatelja“.

Gledajući iz današnje perspektive, to su bila vrlo plodonosna i dobra vremena, kreativna i aktivna, a kroz njih su odrastale i generacije ekoloških aktivista, generacije političara pa i novinara.

Mijenjali smo svi, kao što su se mijenjale političke opcije na vlasti u Hrvatskoj: nacional-konzervativni period pod vodstvom tadašnjeg HDZ-a, pa promjene koje je unosila neoliberalno-socijaldemokratska koalicija, pa nešto treće. Ja o tim burnim vremenima mogu govoriti samo pozitivno: da nije bio kaos, nikada ne bi došlo ni do sređivanja stanja. Zato su se tek unazad 2 godina, dakle 10 godina poslije, stvorili uvjeti da se organizira sustav zaštite okoliša kojeg imamo danas, a kojeg tek treba razvijati i usavršavati slijedećih 5, 6, ili 10 godina.

To sad ne zavisi više o državi i institucijama, niti o udrugama, nego o svakom pojedincu, industrijalcu, trgovcu, građaninu, da prihvati postojeće propise i radi na njihovom usavršavanju ili promjenama.

UKLJUČIVANJE CIVILNOG DRUŠTVA

P: U Radnu skupinu za pregovore za poglavlje Okoliš (screening) na prijedlog MZOPUG uz Vas uključene su još dvije predstavnice okolišnih i ekoloških udruga iz Hrvatske i to Jagoda Munić-Zelena akcija iz zagreba te Ljiljana Prebanda- udruga Sunce iz Splita. Možete na malo opisati kako je izgledao Vaš rad u tom, jednom od najzahtjevnijih pravnih područja. Spominju se kratkoročni i

srednjoročni prioritete koje Hrvatska treba činiti kada je riječ o zaštiti okoliša. Možete li nam to malo detaljnije pojasniti?

O: - Prijedlog MZOPUG da i predstavnici nevladinog sektora sudjeluju u radu radne grupe za screening usvojen je od strane Vlade RH, s namjerom da se otvori široki komunikacijski kanal sa udrugama u Hrvatskoj koje su dugogodišnjim rezultatima rada prepoznate u javnosti, u medijima i imaju podršku građana.

Ne znam na koji je način i kako je „pao“ odabir na nas tri, no svakako je saznanje da u radu pregovaračkog tima sudjeluju čak tri osobe sa civilne scene, podiglo „rejting“ cijelog pregovaračkoj skupini za poglavlje okoliš.

No, tih 5 radnih dana u jednoj od dvorana za screening u zgradi EU komisije nije bilo baš lagano i „turistički“. Naše prezentacije od 8,30 ujutro pa do 18 sati, a nekad i duže, izmjenjivale su se sa komentarima, mišljenjima i dodatnim pitanjima članova prosječno 20-tak članova pojedine komisije.

Za razliku od mnogih konferencija, seminara i drugih velikih skupova, ovo je bilo drugačije i naporno svima. No, vrlo pohvalno i pozitivno mišljenje koje su članovi EU komisije dali na prezentaciju dr. Ružinskog i dr. Mikulića iz MZOPUG o sustavu rada i organizacije MZOPUG, te o provedbi Pravilnika o ambalaži, djelovalo je na sve „pregovarače“ emotivno i stimulatивно.

Predstavnice nevladinih udruga nisu aktivno sudjelovale u prezentacijama, ali smo u dogovoru sa glavnim voditeljem radne skupine, mogli sudjelovati u raspravama. U pripremama prezentacija i radnih dokumenata nije bilo posebnog sudjelovanja, jer su inače naše udruge radile već godinama unazad neke zajedničke programe i projekte sa MZOPUG.

Kada će se otvoriti pregovori za Poglavlje Okoliš, nije još poznato.

To opet ovisi samo o nama u Hrvatskoj.

Naime, predstoji provedba onog EU mjerila. Iskustva drugih zemalja iz prvih godina tranzicijskog razdoblja pokazala su da samo promjene u strukturi gospodarstva nisu dovoljne za razrješavanje problema u okolišu, nego je najvažnija učinkovita politika zaštite okoliša, pojačana djelovanjem nadležnih tijela i financijskim ulaganjima u zaštitu okoliša iz različitih izvora, posebice primjenom pravila «onečišćivač plaća».

Dugoročno je to deset ili više milijardi eura, koliko je procijenjeno da ćemo uložiti u zaštitu okoliša. No, u nju su uračunati i procesi uvođenja novih tehnologija, projektiranja, kreiranja novih propisa kojima se uklanjaju danas još uvijek postojeći paralelizmi i «dupliranje» poslova, ureda, uprava na županijskim razinama, pa čak i dupliranje poslova i ureda u 2 ili više ministarstava.

Mjerilo znači i rekonstrukciju i preraspodjelu poslova: negdje zaista ima službenika koji ne znaju šta da rade i imaju definitivno viška vremena. Državni su službenici pa ne mogu čak ni otkaz dobiti.

S druge strane, nedostaje operativnog osoblja, inspektora, stručnih ljudi u pojedinom području.

Zato se mora unutar MZOPUG srediti stanje. To su „administrativni kapaciteti“. Da bi Hrvatska ispunila očekivanja EU, potrebno je donijeti propise kojima će se jasno odrediti tko i što radi u zaštiti okoliša na svim razinama državnih uprava, od nacionalnih do županijskih".

Kratkoročni prioriteti već se ostvaruju. Usklađuju se propisi sa novim europskim, promijenili smo Zakon o zaštiti okoliša, na redu je Zakon o zaštiti prirode, pa nacionalne strategije za zaštitu tla i strategija održivog razvoja. Uz sve to i rješavanje tekućih ekoloških problema koji nastaju kao posljedice nerada, nemara ili uvođenja novih tehnologija.

Pa onda kad se u sve to umiješa dnevna politika, korupcija....

Mislím da ljudima koji su preuzeli obaveze raditi na Poglavlju Okoliš uopće nije lako, a neki su već taj posao i napustili, odlazeći u „mirnije vode“ gospodarstva ili turizma...

VELIKA FINANCIJSKA ULAGANJA

P: Korijenite promjene teško je ostvariti preko noći i bez „ozbiljnih rezova“ i promjene ponašanja pa i razmišljanja ljudi. O borbi za zdraviji okoliš možemo govoriti sa raznih stajališta, no ako istaknemo interes kao motiv. Napisi u medijima mogu posvjedočiti da je primjena nekih zakona već itekako “dirnula u žicu“ određene gospodarske i druge lobije.

Neka poduzeća koja su primjerice eksploatirala mineralne sirovine i stjecala ekstra-profite su se našla u problemima zbog toga što striktno moraju poštovati zakone. Ima i obrnutih primjera. Neki planiraju ili su već su napravili dobar posao vezano primjerice uz prikupljanje i recikliranje pojedinih vrsta otpada.

Otvara se prostor za poduzetničke inicijative pa i korištenje pred-pristupnih fondova EU. U nekolicini europskih zemalja briga o okolišu je ujedno i vrlo unosan posao. Koji je vaš komentar tih procesa?

O: - Zaštita okoliša u zemljama tranzicije ponajprije postane biznis. Slikovito opisano, kao da organizirate veliku vrtanu zabavu. Dolaze vam razni poznati, nepoznati, pozvani i nepozvani ljudi kroz širom otvorena vrata.

Uđu i lopovi, i manijaci i znatiželjnici, miješaju se sa drugim gostima. Kad obave ono zbog čega su i došli, lagano nestanu. Tek kad se raja razide, domaćini vide šta se dogodilo, koja je šteta, šta im je ukradeno, pokidano, i slično. Tako je i u našoj zemlji.

Grabež, mafijašenje, izvrgavanje zakona, korupcija, razvijanje sumnjivih projekata stranih ulagača i nepoznatih „poduzetnika“, pranje novca kroz gospodarski ali i civilni sektor-sve je to trenutno još prisutno u Hrvatskoj.

Primjera ima mnogo, al tek se unazad nekoliko godina polagano razotkrivaju. Prisjetimo se afere kada je „pao“ Enron, pokušavajući nam prodati vlastitu struju po enormnim cijenama, pa Bechtel, koji je uništio najljepša područja, krađući kamen i vodu duž trase gradilišta autoceste Zagreb-Split.

Otkrile su se i eksploatacije šljunka na Dravi, afere sa divljim kamenolomima na Baniji, u Slavoniji, u Istri, pokušaj kršenja propisa unutar zaštićenih područja (najčešće krivolov i ribokrađa), kao što je bilo otkrivanje talijanskih krivolovaca u Kopačkom ritu, „utjerivanje“ reda u Rafineriju u Sisku....

Najlošija slika sa kojom se danas još uvijek svi bore jesu prostorni planovi i divlja gradnja. Slučaj sa otokom Virom i afera sa mađarskim bankama i investitorima, te rušenje bespravne gradnje jedan je od prvih ali žestokih koraka ka uvođenju reda.

I kada je proradilo sakupljanje plastične ambalaže, pojavili su se „zeleni biznismeni“. Razne su tvrtke tipa „mobitel, fikus i ja“ osnovane samo da bi ubrale novac od države za sakupljanje otpada, pa da isti otpad prodaju odmah dalje u susjedne

države. I tu se pojavila korupcija i lobiranje kako bi neke tvrtke dobile prednost u dodjeljivanju koncesija. Ali, za razliku od prije, ipak inspekcije funkcioniraju malo bolje. I mi smo u Osijeku imali sličan primjer sa tvrtkom, koju sad neću reklamirati, ali nakon upornih prijava i izlazaka inspekcije MZOPUG ta je loša rabota sa PET ambalažom brzo prekinuta.

Novi problemi s budućim koncesionarima i reciklažerima građevinskog otpada tek dolaze. Tu je jak građevinski lobi u Hrvatskoj vrlo snažan, jer je taj sektor gubitnik u onom trenutku kada se prerađeni građevinski otpad počne upotrebljavati kao sirovina za beton ili neke druge građevinske smjese.

Tada će cementare-zagađivači poput Dalmacija Cementa, i građevinske tvrtke koje protuzakonito i besplatno vade šljunak, kamen i pijesak morati plaćati velike iznose da bi dobili sirovinu, ili će se morati uklopiti u sustav i koristiti reciklirani građevinski otpad da bi se zadržale na tržištu.

Takve će programe podržavati i EU fondovi, a najveću ulogu u sprječavanju izbjegavanja zakona imaju građani koji trebaju kontrolirati proizvođače i građevinske tvrtke i dobro paziti od koga kupuju i što koriste.

NOVI PRISTUP ODRŽIVOM RAZVOJU

P: Što zapravo znači pravilno i održivo gospodarenje otpadom?

O: - U principu ne podržavam tumačenja i primjenu održivog razvoja kako se u Hrvatskoj propagira. To je kao i priča o ljudskim pravima u današnje vrijeme razvijene demokracije: „ljudska prava“ nemaju niti pravilno značenje niti provođenje. Hrvatska još nije kreirala svoju strategiju održivog razvoja, jer jednostavno za to nema uvjeta.

Da bi neko društvo bilo održivo, moraju se preklapati i podudarati svi elementi održivog razvoja: gospodarski, društveni i zaštita okoliša.

To podrazumijeva i racionalno postupanje sa energetske izvorima, štednju i značajno smanjenje svih vrsta potrošnje-od WC papira do struje i plina, od osobne potrošnje do potrošnje na razini državnog budžeta.

Umjesto fraze „održivi razvoj“ možemo govoriti : čuvajmo prirodno bogatstvo, razvijmo emotivniji odnos prema zavičaju, domovini, susjedima, Planeti.

To se odnosi i na „održivo“ gospodarenje otpadom.

Znači - ljudi, prestanimo nepotrebno potrošnjom proizvoditi smeće! Gospodarstvenici, prestanite prirodne resurse drobiti, mljeti i usitnjavati te od njih proizvoditi predmete koje ćemo svi bacati nakon upotrebe i zatrpavati okoliš gomilama i brdima smeća!

Trgovci, zaustavite uvoz tuđeg proizvedenog smeća, imamo dovoljno našeg, kojeg moramo rješavati.

Kada bi se to dogodilo, mogli bi reći da smo prešli u „održivost“.

P: Održivi razvoj, jačanje ekološke svijesti na različitim razinama, administrativni kapaciteti, obnovljivi izvori energije, to su samo neki od pojmova često rabljeni u medijskoj eksploataciji pojma zaštite okoliša. Nova terminologija, stari komunikativni problem, otvara pitanje stručnosti, obrazovanja i edukacije osoba koje sudjeluju u procesu zaštite okoliša, posebice novinara u medijima koji

imaju za cilj prenijeti poruku stanovništvu (informirati) ali i zainteresirati i educirati. Koliko je u ovome bitno imati stručne ljude.? Imamo li ih mi u Hrvatskoj?

O: - Upravo je fraza „održivi razvoj“ jedna u nizu novogovora kad je u pitanju područje okoliša i prirode. Ni ja još uvijek ne razumijem mnoge neprevodljive tuđice kojima se okitio naš jezik kad se razgovara o životnom okruženju.

Te su nove riječi i fraze isto dio biznisa u zaštiti okliša i prirode, koji prati zemlje u tranziciji. Na primjer, engleski jezik nametnuo se kao službeni, moraš ga znati, ako ne znaš plati brze tečajeve „environmental english“ ili „bussines english“.

Ako ti nije baš jasno šta znači neki pojam, kako da radiš i provodiš nešto, educiraj se, odnosno obrazuj se dopunski, plati troškove seminara itd. Puno je takvih primjera.

No, najlošiji je primjer kako su neke ekološke udruge, bivše aktivističke i vrlo korisne, prepoznale taj „edukativni moment“, pa se pretvorile u administrativno-paraobrazovne ustanove za objašnjavanje kako pokupiti smeće, spasiti šumu od divlje sječe ili čitati deklaracije na ambalaži.

Za te poslove osmislili su projekte koji su dobro plaćeni upravo od onih fondacija i donatora kojima i je cilj da se stvori „neprofitno poduzetništvo“ u udrugama, pa se oni zabavljaju sami sobom i ne petljaju se više u stvarne ekološke probleme u društvenoj zajednici.

I u medijima je nova terminologija izazvala suprotni učinak. Mnogi novinari, misleći da su preko noći postali okolišni novinari jer su u svoje priče ubacili gomilu nepoznatih, nerazumljivih i loše prevedenih riječi, tjeraju od sebe čitatelje i slušatelje, plašeći ih nečim što ljudi uopće ne razumiju.

Nije li korisnije pisati: zamjenski izvori energije umjesto alternativnih, samoobrazovanje i dopunsko čitanje knjiga i novina o prirodi i životnoj sredini, umjesto jačanja ekološke svijesti?

Ili umjesto „jačanja administrativnih kapaciteta“ reći da treba vidjeti tko što radi, gdje ima praznog hoda, premjestiti ili ukinuti neka radna mjesta, a novim zapošljavanjem pojačati inspekcije i terenske službe i povećati ljudima plaće?

Dakle, nikako nisam protiv stručnih izraza, ali oni imaju svoje mjesto u znanstvenim radovima, na fakulteti gdje se studiraju prirodne i društvene znanosti, na skupovima znanstvenika i stručnjaka pojedinih područja. Onda je posao novinara da to najbolje moguće prevedu i prenesi poruku stanovništvu tako da ljudi odmah shvate o čemu se radi.

EKO-BIZNIS

P: Uz ulazak Hrvatske u EU vežu se razni stereotipi, bojazni i zablude. Jedna od njih je svakako i ona da će Hrvatska postati „odlagalište“ za razne vrste opasnog otpada iz razvijenih europskih zemalja.

Drugi pak tvrde da nas u EU upravo žele zbog prirodnih resursa kao što su izvori pitke vode, čisto more, bogatstvo podmorja, zemljište, prirodna dobra.

Iz MZOUNG, MVPIE, Fonda za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost i drugih institucija se trude nizom seminara, predavanja, te putem elektroničkih medija (radija i TV) i novih tehnologija (web-portali, Internet) i na druge načine, pojasniti stvarno stanje stvari. Koliko uspijevaju? Koje je vaše mišljenje?

O: - Bojazan i sumnjičavost građana Hrvatske od uključivanja u sustav EU upravo je povezan između ostalog, sa nerazumijevanjem i strahom od nepoznatog, a još se i političari i mediji „prijete“ nerazumljivim jezikom. Primjer za to je vijest da je započeo „screening“.

Taj izraz nije baš nitko razumio. Što je počelo? Što će nam stranci opet raditi? Umjesto jednostavnog objašnjenja da je započeo pregled i uspoređivanje domaćeg zakonodavstva sa europskim direktivama, tuđica „screening“ stvorila je temelj za predrasude, a na njega se velikom brzinom samo nadodavalo: smjestit će nam, ukrast će nam, zatrt će nam dušu...

Tako je nastala i priča o velikom odlagalištu svega i svačega u Hrvatskoj. No, ljudi su zaboravili da se u Hrvatskoj već davno odlaže razno smeće: one silne deponije ostatak su još iz vremena Jugoslavije.

U Osijeku je najveće smetlište staro više od 30 godina.

Rafinerija u Sisku i tvornica umjetnog gnojiva u Kutini odlažu svoj opasni otpad već desetljećima.

Pesticidi se bacaju po poljima, zaprašuju se kukci i štetočine iz aviona. Znamo li čime?

Možda neka tvrtka tako razbacuje svoj opasni otpad, jer ne želi plaćati njegovo propisno odlaganje. Što su nam radile razne vojske, završivši i sa NATO-snagama, što su dovozile i ostavljale razbacane po našim šumama i rijekama?

Ne znamo to niti se građani uopće brinu za takve „smećarije“.

Zato je potpuno neozbiljno i neuko zaključivati da nas „Europa treba zbog svoga smeća“.

Možda europske zemlje žele širiti tržište otpada sa ciljem njegove prerade ili reciklaže, pa i spaljivanja u svrhe proizvodnje novih količina energije, ali ga sigurno neće dovoziti, zakopavati ili bacati kojekuda po Hrvatskoj. Mi to ionako već dovoljno radimo sami sebi.

Da bi se uklonile ovakve predrasude, državne institucije, MZOPUG, Fond za zaštitu okoliša, i druga ministarstva organiziraju javna događanja i skupove kako bi objasnili ljudima da nema nikakvog mjesta za strah i paniku kako će nas EU zagaditi.

Ali, to još nije dovoljno, državna administracija mora naći još više vremena i uložiti još više truda da bi nesuglasice riješili i nepoznato razjasnili narodu. U tom slučaju baš okolišni novinari trebaju odraditi svoj posao u novinama, na televiziji, na radijima.

LAŽNI EKOLOŠKI JUNACI

P: Ipak ima li u Hrvatskoj medija, nevladinih udruga, političkih stranaka ili nekog drugog tko neće uvijek „ići niz dlaku“ aktualnoj politici i izvoru svoga financiranja.

Kao dugogodišnja slobodna novinarka i s međunarodnim iskustvom te aktivistica Zelenih smatrate li da u Hrvatskoj imamo argumentirani kritički pristup koji bi mogao primjerice skretati pozornost ako se na području zaštite okoliša u interesu kapitala pojavi nepoštivanje zakona, korupcija i sl? Također u samom poslu oko zaštite okoliša „vrte se možda i milijarde eura“, treba li tu biti više transparentnosti?

O: - Naišla su neka čudna vremena u kojima su se građanima nametnuli ekološki „favoriti“, pa udruge iz Zagorja, Međimurja, Posavine, Podravine, Like i drugih krajeva

Hrvatske, koje su pravi borci i čuvari okoliša, ne nalaze mjesto u javnosti, niti dopiru do ušiju državnih dužnosnika, jer su ih zasjenili nametljivi brbljavci.

Takve „male“ udruge sačuvale su još društveno odgovoran odnos, ne bave se „pobunom radi pobune“, nego javnim praktičnim radom i promoviranjem ekološkog načina života.

Mnogi nikad nisu ni čuli za njih: udruga DOOR i ZMAG, koji rade sa učenicima srednjih tehničkih škola na sastavljanu štednih električnih panoa u razredima, postavlja mini vjetrenjače za dobivanje struje; Eko Oroslavlje, koje već godinama radi na zaštiti autohtonih vrsta drveća, a posebno Gupčeve lipe, čije mladice njeguju i rasađuju po Hrvatskoj, udruge planinara iz Slavonije i Zagorja koji se bore protiv krađe šuma, pretvaranja livada u građevinska zemljišta za golf terene, i slično.

To su relativno siromašne udruge koje argumentirano vode bitke upravo za provedbe propisa ili njihovo mijenjanje ako ne valjaju u praksi, pa i protiv korupcije unutar lokalnih vlasti i lokalnih šerifa.

Takve udruge trebaju prvenstveno podržavati mediji i dati im mjesta za javno iznošenje njihovim vrlo argumentiranih stavova.

No, spomenuti nacionalni „ekološki junaci i favoriti“, sponzoruše i brbljavci koji su malo-malo pa na naslovnica, ni ne znaju da takve udruge postoje i rade. Sa vrlo malo novaca ili bez toga.

Međutim, iz vlastitog iskustva znam da je novac često onaj kamen spoticanja, na kojem padaju ideali civilne scene i pojedinaca.

Vrijeme bogatih stranih fondacija, poput USAID-a, Otvorenog Društva, Freedom Housa, REC-a, OSCE-a, i cijele palete donatora, koje su hrvatskim udrugama punile budžete i financirale razne kampanje, ostalo je iza nas.

Fondacije su otišle, a EU ima drugačija pravila financiranja programa. Mnoge su udruge ostale bez novaca, pa je zaista nastala potraga za sponzorima, za čisto preživljavanje i zadržavanje mnogih radnih mjesta koja su nastala unutar udruga. Kako je u nas mali izbor domaćih fondova-državni proračun, natječaj Nacionalne zaklade, neke banke, a potražnja za novcem velika, u financiranje udruga vrlo rado su se ugurale korporacije raspisujući natječaje, dijeleći novce šakom i kapom, da bi „kupile“ svoj mir i savjest.

Biste li uzeli novac od NEXE grupe, kad su eksploatatori divljih kamenoloma u Hrvatskoj ali i u susjednim državama? Ili poslali projektni prijedlog Coca Coli, koja je okupirala stotine izvora pitke vode, pa i u Hrvatskoj, te nam skupo prodaje ono na što imamo prirodno pravo-vodu?

Ili od bilo koje druge industrije za koju se provjereno zna da u Hrvatskoj ili bilo kojoj drugoj državi u svijetu prouzrokuje ogromne nesreće, kao Dow Chemical naprimjer.

Ako udruge pristaju da njihovim novcem financiraju svoj rad, logično je da će zažmiriti kad su u pitanju ekološki problemi koje izazivaju njihovi donatori.

Ova pojava veže i jednu drugu: neke korporacije imaju svoje „insidere“ koji kroz razne ekološke kampanje ruše konkurentske tvrtke na tržištu. I u Hrvatskoj ima takvih slučajeva, a lako ih je prepoznati.

Čim se diže buka i prašina „ad hoc“ organiziranih ekoloških „foruma“, odbora za zaštitu nečega ili protiv nečega, pa se javnosti panično poruči „da se raspao sustav zaštite okoliša“, bez ikakvih dokaza, živih primjera i konkretnih zahtjeva što to državne institucije moraju napraviti da poprave stanje, treba odmah istražiti „što se krije iza ugla“.

Možda baš neki građevinski ili energetska lobi koji koristi „ekološku“ udrugu da uzdrma i makne svog konkurenta...

No, ni institucije nisu „poljsko cvijeće“. U našim se institucijama i državnoj administraciji, pogotovo u lokalnoj upravi, još uvijek sakriva „sivo tržište“ konzultanata i pisara projekata za područje zaštite okoliša. Nevjerojatno je da se taj posao pojedinaca umrežio i sa industrijskim sektorom, pa i prekogranično.

Rezultati takvog „poslovanja“ najočiti su u izradama različitih studija utjecaja na okoliš, jer kad se dogodi kakav ekološki incident, prvo je pitanje javnosti „što je sa studijom, kako je ona obradila takav slučaj“.

Primjeri toga su svakodnevni: eto slučaja sa Rockwolom u Istri.

Sve je štimalo na papiru, a kad su počeli probni rad, zabrijali su tako da im je MZOPUG zabranilo rad.

Ostaje pitanje tko je zaradio na ovom slučaju?

Ni stanje sa najvećim kamenolom u Hrvatskoj, na Papuku, Veličnka, nije puno bolji. I za njega je nedavno izrađena studija utjecaja na okoliš, neka je firma digla dobre novce, no, već je pri prvoj javnoj raspravi studija „pala u vodu“. Ali, udruge koje se financiraju sa državnog proračuna, naročito sa županijskih ili gradskih budžeta, tu je Slavonija najbolji primjer, žmire i šute na sva kršenja i oštećenja okoliša u svojoj lokalnoj sredini, kako bi opet na godinu „dobili novce“ od županije ili grada“! Sramota je to.

Koliko se vrti novaca u takvom „biznisu“, tajna je za sada, ali mislim da će i tome morati doći kraj, kada se dobro protrese državna administracija koja vodi poslove financija. Ali, novac je najviše utjecao na razvoj i velike promjene unutar domaće „zelene scene“, više nego politička zbivanja.

POLITIČARI BEZ ZNANJA I SENZIBILITETA ZA EKO-PROBLEMATIKU

P: U nedavnoj predizbornoj kampanji za parlamentarne izbore u Hrvatskoj, pitanje zaštite okoliša gotovo nije, kod većine stranaka, ni spominjano kao argument za pridobijanje simpatija i glasova birača. Kako to tumačiti?

Kada je realno očekivati da ćemo „stići“ neke države koje su riješile svoje probleme vezane uz zaštitu okoliša?

O: - Radili smo anketu putem ALERT-a, mjesec dana prije izbora, da vidimo što građani uopće misle o važnosti pitanja zaštite okoliša.

Pokazalo se da je ljudima jako stalo da imamo zdravo društvo u zdravom okolišu. Ali, političke stranke, odnosno njihovi kandidati su totalno nepismeni po tom pitanju.

Koliko smo uspjeli pratiti te naše buduće saborske zastupnike, razina njihovog znanja o politici zaštite okoliša i očuvanja prirodnog blaga je na tako niskoj razini, da to nije za povjerovati.

Gotovo da se nisu pomakli od pučkoškolskog znanja „prirode i društva“. Neke od njih sam i osobno pitala jesu li pročitali Izvješće EU komisije i najnovije Izvješće UN o klimatskim promjenama, a odgovor je bio „ma daj, je l ti znaš koliki je to materijal, sami grafikoni i tablice, te ovo smiješ te ovo ne smiješ...“

Neka se time bave stručnjaci, oni ionako imaju više vremena.

Mi moramo razvijati gospodarstvo i tržište. “

Čak ni koalicijske kombinacije „zelenih“ sa liberalima, demokratskim centralistima i drugim političkim strankama ne bave se primarno zaštitom okoliša.

ASH - Hrvatska radnička stranka - Zelena stranka naglašavaju potrebu „kažnjavanja pljačkaša“, bave se abortusima, socijalnom pravdom, antifašizmom i ZERP-om.

Hrvatski političari koji će uskoro formirati novu vlast i sabor, morati preuzeti odgovornost za provedbu politike zaštite okoliša, nastavak pregovara sa EU, rad na provedbi mjerila i preporuka Izvješća EU komisije.

U njemu je napisano da „ Hrvatska treba poduzeti korake u cilju integriranja uvjeta zaštite okoliša u definiranje i provedbu svih ostalih politika te u cilju promicanja održivog razvoja.

S obzirom na opseg i prirodu *acquisa* iz ovog poglavlja, potrebni su znatni naponi kako bi se u potpunosti ispunili uvjeti EU“.

Kako će se novoizabrani saborski zastupnici i ostali budući državni predstavnici snaći, prilagoditi i ponašati prema svijetu, EU i podmakloj borbi čovječanstva protiv posljedica eksploatacije prirodnih resursa i uništavanja okoliša?

Na sve to može se gledati sa sumnjom, obzirom da svim hrvatskim političarima u predizbornoj utrci promiču važne i upozoravajuće poruke o neophodnoj mobilizaciji za zaustavljanje posljedica klimatskih promjena, koje smo, kako kaže UN-tajnik, sami izazvali svojim forsiranjem Planete.

Kako mediji u Hrvatskoj to „eskiviranje“ političkih stranaka od tema zaštite okoliša još ne prepoznaju, onda je hrvatskim građanima preostala mogućnost da se o tim temama informiraju na BBC-u, Reuters-u, čitaju Guardian, ili službene stranice EU komisije.

(objavljeno: u studenom 2007. na STINE – www.stine.hr)

ENGLISH SUMMARY

4. WE NEED EUROPEAN EXPERIENCES

Interview with *Liljanka Mitoš Svoboda*, editor of the independent environment media ALERT and member of the screening work group for the chapter Environment as part of the Negotiating team for accession to the EU

By Antun Brađašević:

There has recently been published document „Report of European Commission on Croatian progress for 2007 – Chapter 27 – Environment“ which represent a certain „mirror“ of our situation and results in the area of environment protection. Although Croatia has adopted several hundred legal acts and by-laws concerning environment protection and took upon itself to implement approx. 100 EU directives and international conventions and protocols, this report points out that Croatia still has lot to do. That is further illustrated by the estimate that Croatia should invest approx. 10 billion Euros to reach European standards in environment protection. However, one might say there are now conditions for a system of environment protection, but it should be further developed and improved over next 5 or 10 years. It should encompass all members of society, ranging from state and civic society to entrepreneurs and, of course, citizens themselves. Croatia also needs to change some traditions, and especially important is that Croatian politicians who will soon form a new government assume responsibility for

implementation of the environment protection policy, continuation of negotiations with the EU, work on implementation and standards and guidelines of EU Commission report.

Šetalište Bačvice 10, Split, Croatia,
Projekt financira Europska unija

Tel/Fax: ++385 21 488-945, 488-936, 321-421

E-mail: stina@zamir.net & stina@st.htnet.hr

Program: PHARE 2005

Internet: www.stina.hr

Small projects programme